

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.3.2.28>

KONCEPTUALIZACJA JAKOŚCI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W MYŚLI NAUKOWEJ BADACZY KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH

Nazar Nogas

aspirant Katedry Konstytucyjnego Prawa Administracyjnego i Finansowego, Zachodnioukraiński

Uniwersytet Narodowy (Tarnopol, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-5171-0913

e-mail: nogasnazar@icloud.com

Adnotacja. W artykule zbadano stanowisko ukraińskich i zagranicznych naukowców na temat koncepcyjnych podstaw jakości szkolnictwa wyższego. Przedstawiono kryteria zróżnicowania kierunków naukowych badań jakości szkolnictwa wyższego. Kryteria te zostały określone przez scharakteryzowanie teoretyczno-metodologicznego podejścia naukowców do instytucji jakości szkolnictwa wyższego. Wykazano, że jakość edukacji jako przedmiot badań naukowych w aspekcie teoretyczno-metodologicznym jest szeroko reprezentowana przez badania naukowe badaczy krajowych i zagranicznych, które są wskazane do różnicowania na podstawie kryteriów branżowych i metodologicznych. Kryterium, które opiera się na podejściu do różnych gałęzi wiedzy naukowej, łączy badania naukowe z zakresu prawa, administracji krajowej, pedagogiki, filozofii, socjologii i innych gałęzi naukowych. W artykule udowodniono, że cechą tych kierunków badań jest obiektywna tendencja do tworzenia interdyscyplinarnej interpretacji pojęcia „jakość szkolnictwa wyższego”, biorąc pod uwagę obecność wpływu różnych branżowych podejść terminologicznych. W tym kontekście metodologiczne kryterium rozgranicza funkcjonalną treść jakości szkolnictwa wyższego (funkcje regulacyjne norm prawnych określające zasady regulacji stosunków społecznych w zakresie standardów świadczenia i szkolnictwa wyższego), społeczno-edukacyjną profesjonalizacją i jakością (zbiór norm dla oceny efektywności systemu edukacji społecznej użyteczności i konkurencyjności na rynku pracy) i cechy filozoficzno-pedagogicznej odmiany jakości kształcenia (dyskusyjno-inteligentne wskaźniki przyswajanych wiedzy i umiejętności).

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, jakość szkolnictwa wyższego, regulacje administracyjno-prawne, podstawy teoretyczno-metodologiczne, europejskie standardy edukacyjne.

CONCEPTUALIZATION OF THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN THE SCIENTIFIC THOUGHT OF DOMESTIC AND FOREIGN RESEARCHERS

Nazar Nogas

Postgraduate Student at the Department of Constitutional, Administrative and Financial Law

West Ukrainian National University (Ternopil, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-5171-0913

e-mail: nogasnazar@icloud.com

Abstract. The article examines the positions of Ukrainian and foreign scientists regarding the conceptual foundations of the quality of higher education. Criteria for the differentiation of scientific areas of research of the quality of higher education are presented. These criteria were determined by characterizing the theoretical and methodological approaches of scientists to the institute of quality in higher education. It is shown that the quality of education as an object of scientific research in the theoretical and methodological aspect is widely represented by scientific research of domestic and foreign researchers, it is socially differentiated on the basis of industry and methodological criteria. The criterion, based on the approaches for various branches of scientific knowledge, unites scientific research in the field of law, national administration, pedagogy, philosophy, sociology and other scientific branches. The article proves that a feature of these areas of research is an objective tendency towards the formation of an interdisciplinary interpretation of the concept of “quality of higher education”, taking into account the presence of the influence of diversified terminological approaches. In this context, the methodological criterion distinguishes between the functional content of the quality of higher education (regulatory functions of the rule of law that establish the procedure for regulating public relations in the field of standards for the provision and acquisition of higher education), social and educational professionalization and quality (a set of standards for assessing the effectiveness of the education system in terms of social relevance and competitiveness in the labor market) and the peculiarities of the philosophical and pedagogical variety of the quality of education (ideological and intellectual indicators of the acquired knowledge and skills).

Key words: higher education, quality of higher education, administrative and legal regulation, theoretical and methodological foundations, European educational standards.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАУКОВІЙ ДУМЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Назар Ногас

аспірант кафедри конституційного адміністративного та фінансового права

Західноукраїнський національний університет (Тернопіль, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-5171-0913

e-mail: nogasnazar@icloud.com

Анотація. У статті досліджено позиції українських і зарубіжних учених щодо концептуальних засад якості вищої освіти. Представлено критерії диференціації наукових напрямів дослідження якості вищої освіти. Такі критерії було визначено шляхом характеристики теоретико-методологічних підходів науковців до інституту якості вищої освіти. Показано, що якість освіти як об'єкт наукового дослідження у теоретико-методологічному аспекті широко представлена науковими дослідженнями вітчизняних і зарубіжних дослідників, які доцільно диференціювати на основі галузевих і методологічних критеріїв. Критерій, в основі якого виділено підходи щодо різноманітних галузей наукових знань, об'єднує наукові дослідження у галузі права, національного управління, педагогіки, філософії, соціології та інших наукових галузей. У статті доведено, що особливістю цих напрямів досліджень є об'єктивна тенденція до формування міждисциплінарного тлумачення поняття «якість вищої освіти» з урахуванням наявності впливу різногалузевих термінологічних підходів. У цьому контексті методологічний критерій розмежує функціональний зміст якості вищої освіти (регуляторні функції норм права, які встановлюють порядок регулювання суспільних відносин у сфері стандартів надання й отримання вищої освіти), соціально-освітня професіоналізація та якість (сукупність стандартів для оцінки ефективності системи освіти щодо соціальної затребуваності та конкурентоздатності на ринку праці) й особливості філософсько-педагогічного гатунку якості освіти (світоглядно-інтелектуальні показники засвоєних знань і навичок).

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, адміністративно-правове регулювання, теоретико-методологічні основи, європейські освітні стандарти.

Вступ. Сучасна парадигма вищої освіти побудована на висхідному розумінні якості як здебільшого запозиченого сегменту державного контролю із зарубіжних практик, зокрема шляхом імплементації Болонського процесу. У цьому контексті слід зазначити, що системна імплементація іманентно несе загрозу національним освітнім традиціям і не завжди спроможна стати ефективним інструментом реформування вищої освіти. Серед учених і дослідників, а також експертного середовища не вщухають дискусії щодо ступеня ефективності вищеозначених процесів, що актуалізує аналіз концептуальних підходів і пошук першопричин виникнення дискусивних аспектів. Саме тому дослідження концептуалізації якості вищої освіти у науковій думці вітчизняних і зарубіжних дослідників є актуальною науковою проблемою за умов освітньої реформи та державотворення загалом.

Сучасні наукові розвідки, присвячені позиціям вчених щодо якості вищої освіти у контексті адміністративно-правового регулювання її забезпечення, нечисленні. Серед учених, котрі досліджували цю проблему, слід згадати роботи Л.Л. Волинець, А.П. Джурило, Г.С. Єгорова, Т.К. Завгородньої, Н.М. Лавриченко, О.І. Локшиної, Б.Ф. Мельниченко, В.Є. Мозальова, В.М. Мороз, С.А. Мороз, О.С. Оржеховської, О.Г. Пермякової, О.О. Першукової, Н.В. Шеверун, О.М. Шпарик та ін. Не применшуючи їх значущий внесок у вивчення проблем якості вищої освіти, вкажемо, що недостатньо дослідженими залишаються аспекти систематизації наукових підходів щодо досліджуваного феномену, особливо з позиції його адміністративно-правового регулювання.

Метою статті є вивчення позицій українських і зарубіжних вчених щодо концептуальних засад якості вищої освіти. Завданням статті у розрізі теоретико-методологічних підходів є пошук критеріїв диференціації наукових напрямів дослідження якості вищої освіти.

Основна частина. Концептуалізація якості вищої освіти у дослідженнях науковців розглядається на основі критеріального аспекту. Наприклад, на переконавання колективу авторів на чолі з О.О. Ганжою, феномен якості вищої освіти повинен розглядатися не лише у межах рівня професійної підготовки випускників ЗВО, тобто ступеня їх спроможності до ефективного виконання службових обов'язків, а й обов'язково у контексті таких детермінант, як фізичне та духовно-психологічне здоров'я, загальна культура, інтелект, ціннісні орієнтації тощо. Цікавою особливістю наведеного тлумачення є акцент на необхідності системного розгляду феномену, тобто з урахуванням так званих непрофільних характеристик (фізичного та духовно-психологічного здоров'я; загальної культури; ціннісних орієнтацій тощо). Традиційно ці характеристики розглядаються у межах трудового потенціалу соціального об'єкта, тобто без їх прив'язування до системи освіти (Мороз, 2009: 108).

Загалом аналіз як вітчизняної, так і зарубіжної наукової літератури із проблем якості вищої освіти показує, що існують сотні її визначень. М.М. Поташник (Поташник, 2006) вважає, що якість освіти – це насамперед якість освітнього процесу, яку можна виразити через єдність двох компонентів – процесуального і результатуючого. В.П. Панасюк визначає якість освіти як сукупність характеристик освіченості випускника (Панасюк, 2000); Л.А. Санкин, Є.П. Тонконога та ін. (Санкин, 2002) – через сформований рівень

знань, умінь, навичок і соціально значущих якостей особистості. Таким чином, у цих підходах дослідників акцент зроблений на відповідність результату цілям освіти (Есенбаева, Какенов, 2015: 1498).

Водночас С.С. Шишов і В.А. Кальней (Шишов, Кальней, 2000) пропонують таке визначення: «Якість вищої освіти – це ступінь задоволення очікувань різних учасників процесу освіти від наданих освітнім закладом освітніх послуг». Це означає, що якісною вважається освіта, що відповідає потребам особистості та суспільства. П.І. Третьяков і Т.І. Шамова у своїй роботі (Третьяков, Шамова, 2002) визначають якість вищої освіти як здатність освітньої установи задовольняти встановлені та прогнозовані потреби. Тут якість освіти розглядається як властивість, яка зумовлює здатність задовольняти споживачів різних рівнів. На те, що якість має задовольняти встановлені вимоги, вказують В.І. Байденко (Байденко, 2002), Н.С. Селезньова (Селезнева, 2003), котрі підкреслюють, що якість вищої освіти визначається інтегральною характеристикою і процесу, і результату, і системи. Є.Н. Гусинський (Гусинский, 1994) розглядає якість освіти як співвідношення мети і результату, як міри досягнення цілей за умови, що цілі (результати) задані тільки операційно та спрогнозовані у зоні потенційного розвитку студента. А. Чучалин та І. Герасимчук (Чучалин, Герасимчук, 2004) визначають якість вищої освіти як ступінь відповідності рівня освіти та підготовки фахівця рівню узгоджених вимог щодо освоєння тієї чи іншої програми, того чи іншого освітнього стандарту. Г.Б. Скок та О.А. Лебедева (Скок, Лебедева, 2001), пояснюючи поняття якості вищої освіти, підготовки та перепідготовки, виділяють якість цілей, норми; якість умов (матеріально-технічної бази, програм, методичного й інформаційного забезпечення); якість навчального процесу; якість досягнення. Вони підкреслюють, що кінцевим результатом, який визначає якість вищої освіти, є інтелектуальне фізичне, психічне і моральне становище студента, а також рівень освіченості та професійної підготовки випускника (Есенбаева, Какенов, 2015: 1498).

Резюмуючи підходи вищезазначених дослідників, слід резюмувати, що система якості вищої освіти функціонує за кількома ключовими напрямками, такими як: адміністративно-правове управління якістю освіти (В.П. Панасюк, М.М. Поташник та ін.); аналіз особливостей моніторингових досліджень якості вищої освіти, створення рейтингової системи оцінок вишів (С.С. Шишов, В.А. Кальней, В.А. Качалов, Б.А. Прудковській та ін.); вивчення умов якості освіти (А.С. Запісоцький та ін.). Загальним для всіх напрямів є прагнення створити систему діагностики освіти, визначити параметри, показники, характеристики, завдяки яким з'явилася би можливість оцінювати якість освіти та здійснювати не тільки її об'єктивний контроль, але й ефективне управління. За всього різноманіття вже наявних нині позицій цю проблему не можна вважати вирішеною, вона швидше знаходиться на початковому етапі наукового формування. Дослідники прагнуть визначити чіткі об'єктивні методологічні засади якості вищої освіти, суб'єктивні уявлення основних учасників освітнього процесу нерідко беруться до уваги. На тлі цього варто відзначити інституційний підхід, запропонований Н.В. Щипачовою (Щипачева, 2003, 211), який має свої методологічні основи в соціологічній науці, що дозволяє уявити вищу освіту як стійку форму організації життєдіяльності людей. Ефективне функціонування інституту якості вищої освіти передбачає постійну діагностику якості її функцій і вдосконалення її умов, процесу та результату.

Західні вчені приділили акцентовану увагу адміністративно-правовому змісту якості вищої освіти значно раніше, ніж українські дослідники та науковці пострадянського простору, концептуальні підходи яких охарактеризовані вище. Г. Пападопулос, досліджуючи розвиток освіти у другій половині ХХ ст., переконує, що проблематика якості вищої освіти вперше актуалізувалася ще на початку 80-х рр. у межах досліджень фахівців Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) (ОЕСР) (Papadopoulos, 1994: 181). Вважається, що основним поштовхом до розвитку проблематики якості вищої освіти у межах наукового знання стали неочікувані для уряду США результати порівняльного аналізу (1983 рік) рівня знань американських і японських студентів. Експерти моніторингової місії констатували той факт, що рівень освіти американців є значно нижчим від рівня освіти японців. Грейсон Джексон К. молодший, досліджуючи систему американського менеджменту, зазначив, що система американської вищої освіти саме у межах зазначеного вище періоду не продукувала ані громадян із високим рівнем освіти, ані професійно підготовлену робочу силу (Грейсон, 1991). Активізація вчених щодо дослідження проблематики якості вищої освіти на початку 80-х рр. ХХ ст. не означає, що доти питання якості надання вищої освіти ЗВО були позбавлені уваги з боку представників наукової спільноти, адже ще у 50-ті рр. ХХ ст., відповідний феномен починає позиціонувати серед перспективних напрямів в організації наукових пошуків. Вагомий внесок у розвиток проблематики зробив Г. Беккер, котрий, досліджуючи теорію людського капіталу, звернув увагу на необхідність (можливість) розрахунку економічного ефекту від інвестицій людини у свою освіту. За результатами проведеного дослідження вчений обґрунтував авторську модель економічної поведінки людини (Becker, 1993). На переконання більшості вчених, саме ця модель може бути покладена в основу формування та розвитку інноваційної економіки, адже інвестування у знання є запорукою підвищення добробуту як окремої людини, так і держави загалом (Мороз, Мороз, 2017).

Водночас нідерландські науковці здійснили відповідні дослідження щодо наявних систем моніторингу і забезпечення якості вищої освіти у Європі та інших частинах світу. Було визнано недоцільним цілковите запозичення із США та Канади децентралізованої неурядової системи комплексного оцінювання університетів чи інших ЗВО територіальними громадськими органами, а також практики оцінювання навчальних програм комісіями, які формують національні професійні асоціації. Водночас експерти відзначали, що ця система відзначається вдалим залученням до оцінювання не тільки адміністрацій, але й широкою

науково-професійної громадськості, визнаних у країні особистостей і діячів науки, культури та політики (Frazer, 1996; Maassen, 1997; Мозальов, 2014: 102).

Загалом зарубіжні підходи до трактування якості вищої освіти на рівні теоретичних досліджень диференціюються залежно від концептуальних поглядів учених. У рамках конструктивізму К. Бібі розглядав внутрішню (якість навчання у класі для здобуття учнями якісних знань) і зовнішню якість (якість для економічного розвитку країни та для громадянського розвитку). Відповідно до гуманістичної концепції акцент у роботах Д. Стівенса робиться на відході від економічних потреб у бік буття індивіда у соціумі (Bagerett, 2006). Під якістю освіти німецькі дослідники розуміють системну характеристику освіти, відображену у критеріях оцінювання процесу та результату освітньої діяльності порівняно з ідеальною моделлю чи освітнім стандартом (Baumert, 1999: 72–79). Тобто якість освіти можна визначити як міру відповідності її педагогічної ефективності соціальним потребам, потребам розвитку учасників навчально-пізнавальної діяльності й освітнім стандартам. Більшість німецьких науковців (Gonon, 2002: 83–93; Peek, 2002: 24) дотримуються думки, що якість освіти досягається шляхом ідентифікації та задоволення освітніх потреб школярів за умов розвитку й удосконалення освітнього процесу (Волинець та ін., 2014: 18, 174).

Зарубіжні концептуальні основи адміністративно-правових засад якості вищої освіти досліджуються вітчизняними вченими з метою пошуків напрямів імплементації ефективних практик. Переосмислення традиційної системи оцінювання знань учнів/студентів спостерігається й у Франції – країні, яка, як зазначає О. Пермякова, «здійснює пошук нових форм ефективності діагностики якості освіти відповідно до єдиних європейських стандартів, що може бути цікавим і корисним для української освітньої спільноти» (Пермякова, 2005). Автор наголошує на особливостях проведення моніторингу якості навчання у закладах освіти Франції у контексті сучасних міжнародних моніторингових досліджень і підкреслює, що головне завдання проведення моніторингу в освіті спрямоване на забезпечення її якості. Освітні департаменти Франції надають великого значення не лише моніторингу якості навчання на національному рівні, а й міжнародним моніторинговим проєктам з урахуванням національних надбань французької вищої школи. Це досягається за рахунок певних заходів: професіоналізації університетів із відкриттям нових спеціальностей, можливої інтеграції освітнього процесу й наукових досліджень, а головне – підтримки високої якості освіти через удосконалення процедур, механізмів і стимулів системи контролю її якості (Дурдас, 2017: 135). Процеси реформування системи вищої освіти Франції торкнулися структури навчальних програм, їхнього змісту та якості надання освітніх послуг, тобто державні структури намагаються змінити підхід із прямого контролю сфери вищої освіти на здійснення стратегічного управління. Зокрема, у 2006 р. для забезпечення якості освіти було створено урядовий орган AERES, завданням якого є перевірка й оцінювання якості, стратегій, розроблених саме освітянами та дослідниками. Один раз на чотири роки Міністерство укладає із ЗВО нову угоду тільки після проходження процедури акредитації через AERES. Окрім цього, урядовий орган здійснює комплексне інспектування, що дає змогу виділити критерії вимірювання результатів й оцінювання ефективності діяльності ЗВО (Дурдас, 2017: 136; Завгородня, 2020: 169).

Зарубіжними та вітчизняними авторами піднято і розв'язано широке коло актуальних наукових і методичних проблем адміністративно-правових та інших аспектів якості вищої освіти як на національному, інституційному, так і на субінституційному рівнях розгляду, що включають детермінації, закономірності, стратегії, концепції, підходи, принципи, моделі, тенденції, потенціали, технології, програмно-педагогічне забезпечення досліджуваного феномену у сучасному вітчизняному просторі вищої освіти. В усіх схарактеризованих вище роботах автори наголошують на необхідності європейських орієнтирів розвитку системи вищої освіти України, а це зумовлює потребу у підвищенні її якості, та пропонують власні науково обґрунтовані пропозиції щодо вирішення виокремлених у дослідженні проблем (Сбруєва, 2019: 21).

Така ситуація, на погляд Н. Батечко, призводить до проблем у розумінні понятійно-термінологічного апарату і, на нашу думку, ускладнює процес впровадження якості освіти, зокрема у вищій школі. Дедалі частіше в останні роки їх намагаються розв'язати виключно педагогічними засобами, що зазвичай не дає бажаного результату. Досліджувана проблема не може бути розв'язаною лише в межах однієї окремої галузі знань – чи то адміністративного права, чи то педагогічної теорії й освітньої практики. Теоретико-методологічне обґрунтування «якості освіти» з позицій синергії загальнонаукових підходів – системного та синергетичного – уможливило позиціонування якості вищої освіти як відкритої, нелінійної системи, здатної до саморозвитку. Таке тлумачення досліджуваного феномену дозволить, на погляд Н. Батечко, розробити еволюційні моделі розвитку системи якості національної вищої освіти, позбавить її замкненості та сприятиме обґрунтуванню основних принципів управління нею (Батечко, 2017: 16).

Висновки. Таким чином, якість освіти як об'єкт наукового дослідження у розрізі теоретико-методологічних аспектів представлена науковими підходами українських і зарубіжних вчених, які диференціюються за галузевими та методологічними критеріями. Галузевий критерій виокремлює наукові дослідження у сфері юридичних, державно-управлінських, педагогічних, філософських, соціологічних та інших галузей наукового пізнання. Характерною особливістю таких підходів є об'єктивні тенденції до формування міждисциплінарності поняття «якість вищої освіти», оскільки це поняття демонструє характеристики, притаманні різним галузям. На цьому тлі методологічний критерій виокремлює диференціацію підходів щодо функціонального значення якості вищої освіти (нормативно-правовий зміст регуляторних функцій норм, який встановлює порядок забезпечення якості освіти), соціально-освітнього значення (набір критеріїв оцінки результативності освітніх систем, що забезпечують результати соціально-професійних навичок і вмінь)

і філософсько-педагогічного значення (набір якостей, які впливають на світоглядно-інтелектуальні показники студентів). Враховуючи міждисциплінарну специфічність наукового доробку проблеми якості вищої освіти, науково зумовленим вважаємо завдання дослідження сутності та змісту якості вищої освіти у контексті державної освітньої політики.

Список використаних джерел:

1. Мороз В.М. Система трудового потенціалу країни: теоретичні основи формування дефініції. *Економіка та держава*. 2009. № 2. С. 107–109.
2. Поташник М.М. Управление качеством образования : монография и методическое пособие. Москва : Педагогическое общество России, 2006. 448 с.
3. Панасюк В.П. Системное управление качеством образования в школе. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. 239 с.
4. Санкин Л.А., Тонконогая Е.П. Управление качеством образования в гуманитарном вузе. *Известия РАО*. 2002. № 2. С. 61–72.
5. Есенбаева Г.А., Какенов К.С. Качество образования: концепция вуза. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2015. № 12-8. С. 1497–1500.
6. Шишов С.Е., Кальней В.А. Школа: мониторинг качества образования. Москва : Педагогическое общество России, 2000. 320 с.
7. Третьяков П.А., Шамова Т.И. Управление качеством образования – основное направление в развитии системы: сущность, подходы. *Завуч*. 2002. № 7. С. 67–72.
8. Болонский процесс: нарастающая динамика и многообразие (документы международных форумов и мнения европейских экспертов) / под науч. ред. В.И. Байденко. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. 409 с.
9. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Москва : Издательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. 95 с.
10. Гусинский Э.Н. Построение теории образования на основе междисциплинарного системного подхода. Москва : Школа, 1994. 184 с.
11. Чучалин А., Герасимчук И. Качество высшего образования как общественно значимый результат. «*Alma mater*». 2004. № 11. С. 26–32.
12. Скок Г.Б., Лебедева Е.А. Управление качеством образования в университете на основе мнения потребителя образовательных услуг. *Университетское образование: практика и анализ*. 2001. № 3 (18). С. 72–77.
13. Щипачева Н.В. Качество образования в высшей школе: методологические подходы. Управление социальными процессами в регионах. *Регион как социум: социальная структура, институты и процессы* : материалы Всероссийской науч.-практ. конф., Екатеринбург, 2003. С. 210–212.
14. Papadopoulos G. Education 1960–1990: The Oecd Perspective (Oecd Historical Series). Paris : OECD, 1994. 203 p.
15. Грейсон Дж.-мл. Американский менеджмент на пороге XXI века. Москва : Экономика, 1991. 320 с.
16. Becker G. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago: The University of Chicago Press, 1993. 412 p.
17. Мороз В.М., Мороз С.А. Якість вищої освіти: категоріальний зміст дефініції та її основні детермінанти в контексті наукових поглядів представників пострадянських наукових шкіл. *Acta Universitatis Pontica Euxinus. Стратегія якості в промисловості та освіті* : матеріали міжнарод. конф. (г. Варнава 5–8 июня 2017 г.). Варна : НМетАУ, 5 с.
18. Frazer M. Reconnaissance: le role des agences d'évaluation de qualite. *Enseignement Supérieur en Europe*. 1996. Vol. XXI. № 4. P. 82–95.
19. Maassen, Peter A.M. Quality in European higher education: Recent trends and their historical roots. *European Journal of Education*. 1997. Vol. 32. № 2. P. 111–127.
20. Мозальов В.С. Моніторинг якості освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 5. С. 99–104.
21. Barrett A.M. The Concept of Quality in Education: a Review of the “International” Literature on the Concept of Quality in education. *Ed Qual Working Paper № 3*. University of Bristol. UK : University on Bath, 2006. 18 p.
22. Baumert J. Die Rolle standardisierter Vergleichsuntersuchungen in einem System der Qualitätssicherung und Qualitätsentwicklung. *Problemanalyse Lösungsansätze in Schnittpunkt von Wissenschaft und Bildungspolitik: Dokumentation eines internationalen Workshops Blumenau*. Steiermark. Graz : Zentrum für Schulentwicklung, 1999. S. 72–79.
23. Gonon Ph. Beurteilung durch Qualitätssicherung als tückenreiche Neubestimmung der Institution Schule. *Beurteilung macht schule*. Leistungsbeurteilung von Kindern, Lehrpersonen und Schule. Bern, Stuttgart, Wien : Verlag Paul Haupt, 2002. S. 69–79.
24. Peek R. Die Bedeutung vergleichender Schulleistungsmessungen für die Qualitätskontrolle und Qualitätsentwicklung von Schulen und Schulsystemen. *Leistungsmessungen in Schulen*. Weinheim und Basel : Beltz Verlag, 2002. S. 323–335.
25. Забезпечення якості загальної середньої освіти у провідних країнах Європи та США / Л.Л. Волинець, А.П. Джурило, Г.С. Єгоров, Н.М. Лавриченко, О.І. Локшина, Б.Ф. Мельниченко, О.С. Оржеховська, О.О. Першукова, Н.В. Шверун, О.М. Шпарик : монографія. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2014. 374 с.
26. Пермякова О.Г. Моніторинг якості освіти Франції у контексті міжнародних досліджень. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_1/.../permyakova.pdf.
27. Дурдас А. Вища освіта Франції в контексті сучасних євроінтеграційних процесів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. № 1–2 (5051). С. 132–137.

28. Завгородня Т.К. Зарубіжний досвід моніторингу якості вищої освіти в дослідженнях вітчизняних науковців. *Педагогічний альманах*. 2020. Вип. 45. С. 165–171.
29. Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору : монографія / за заг. ред. А.А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. 254 с.
30. Батечко Н. Якість вищої освіти в контексті синергії наукових підходів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 3–4. С. 12–19.

References:

1. Moroz V.M. (2009). Systema trudovoho potentsialu krainy: teoretychni osnovy formuvannya definitsii. [The system of labor potential of the country: the theoretical basis for the formation of the definition]. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 107–109 [in Ukrainian].
2. Potashnik M.M. (2006). *Upravlenie kachestvom obrazovaniya* [Quality management of education]: monografiya i metodicheskoe posobie. Moskva: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
3. Panasyuk V.P. (2000). *Sistemnoe upravlenie kachestvom obrazovaniya v shkole*. [Systematic management of the quality of education at school]. Moskva: Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov [in Russian].
4. Sankin L.A., Tonkonogaya E.P. (2002). Upravlenie kachestvom obrazovaniya v humanitarnom vuze. [Quality management of education in a humanitarian university]. *Izvestiya RAO*, 2, 61–72 [in Russian].
5. Esenbaeva G.A., Kakenov K.S. (2015). Kachestvo obrazovaniya: koncepciya vuza. [Quality of education: the concept of the university]. *Mezhdunarodnyj zhurnal prikladnykh i fundamental'nykh issledovanij*, 12-8, 1497–1500 [in Russian].
6. Shishov S.E., Kal'nej V.A. (2000). *Shkola: monitoring kachestva obrazovaniya*. [School: monitoring the quality of education]. Moskva: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
7. Tret'yakov P.A., Shamova T.I. (2002). Upravlenie kachestvom obrazovaniya – osnovnoe napravlenie v razvitii sistemy: sushchnost', podkhody. [Quality management of education is the main direction in the development of the system: essence, approaches]. *Zavuch*, 7, 67–72 [in Russian].
8. Bajdenko V.I. (Ed.). (2002). *Bolon'skij process: narastayushchaya dinamika i mnogoobrazie (dokumenty mezhdunarodnykh forumov i mneniya evropejskikh ehkspertov)*. [Bologna Process: Growing Dynamics and Diversity (documents of international forums and opinions of European experts)]. Moskva: Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov [in Russian].
9. Selezneva N.A. (2003). *Kachestvo vysshego obrazovaniya kak ob'ekt sistemnogo issledovaniya*. [The quality of higher education as an object of systematic research]. Moskva: Izdatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov [in Russian].
10. Gusinskij E.H.N. (1994). *Postroenie teorii obrazovaniya na osnove mezhdisciplinarnogo sistemnogo podkhoda*. [Building a theory of education based on an interdisciplinary systems approach]. Moskva: Shkola [in Russian].
11. Chuchalin A., Gerasimchuk I. (2004). Kachestvo vysshego obrazovaniya kak obshchestvenno znachimyj rezul'tat. [The quality of higher education as a socially significant result]. *“Alma mater”*, 11, 26–32 [in Russian].
12. Skok G.B., Lebedeva E.A. (2001). Upravlenie kachestvom obrazovaniya v universitete na osnove mneniya potrebitelya obrazovatel'nykh uslug. [Management of the quality of education at the university based on the opinion of the consumer of educational services]. *Universitetskoe obrazovanie: praktika i analiz*, 3 (18), 72–77 [in Russian].
13. Shchipacheva N.V. (2003). Kachestvo obrazovaniya v vysshej shkole: metodologicheskie podkhody. Upravlenie social'nymi processami v regionakh. [The quality of education in higher education: methodological approaches. Management of social processes in the regions]. *Region kak socium: social'naya struktura, instituty i processy: materialy Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii* (pp. 210–212). Ekaterinburg [in Russian].
14. Papadopoulos G. (1994). *Education 1960–1990: The Oecd Perspective (Oecd Historical Series)*. Paris: OECD [in English].
15. Grejson Dzh.-ml. (1991). *Amerikanskij menedzhment na poroge XXI veka*. [American management on the threshold of the 21st century]. Moskva: Ehkonomika [in Russian].
16. Becker G. (1993). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education, Second Edition*. Chicago: The University of Chicago Press [in English].
17. Moroz V.M., Moroz S.A. (2017). Yakist vyshchoi osvity: katehorialnyi zmist definitsii ta yii osnovni determinanty v konteksti naukovykh pohliadiv predstavnykiv postradianskykh naukovykh shkil. [Quality of higher education: categorical content of the definition and its main determinants in the context of scientific views of representatives of post-Soviet scientific schools]. *Acta Universitatis Pontica Euxinus. Strategiya kachestva v promyshlennosti i obrazovanii: materialy mezhdunarodnoj konferencii* (5 s.) Varna: NMeTAU [in Ukrainian].
18. Frazer M. (1996). Reconnaissance: le role des agences d'evaluation de qualite. [Recognition: the role of quality assessment agencies]. *Enseignement Superieur en Europe*, 4, 82–95 [in French].
19. Maassen, Peter A.M. (1997). Quality in European higher education: Recent trends and their historical roots. *European Journal of Education*, 32, 2, 111–127 [in English].
20. Mozalov V.Ye. (2014). Monitorynh yakosti osvity: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid. [Monitoring the quality of education: domestic and foreign experience]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 5, 99–104 [in Ukrainian].
21. Barrett A.M. (2006). The Concept of Quality in Education: a Review of the “International” Literature on the Concept of Quality in education. *Ed Qual Working Paper No 3. University of Bristol*. UK: University on Bath, 18 [in English].
22. Baumert J. (1999). Die Rolle standardisierter Vergleichsuntersuchungen in einem System der Qualitätssicherung und Qualitätsentwicklung. [The role of standardized comparative examinations in a system of quality assurance and quality development]. *Problemanalyse Lösungsansätze in Schnittpunkt von Wissenschaft und Bildungspolitik: Dokumentaation eines internationalen Workshops Blumenau*, 72–79 [in German].

23. Gonon Ph. (2002). Beurteilung durch Qualitätssicherung als tückische Neubestimmung der Institution Schule. [Assessment by quality assurance as a tricky redefinition of the school institution]. *Beurteilung macht schule. Leistungsbeurteilung von Kindern, Lehrpersonen und Schule*, 69–79 [in German].
24. Peek R. (2002). Die Bedeutung vergleichender Schulleistungsmessungen für die Qualitätskontrolle und Qualitätsentwicklung von Schulen und Schulsystemen. [The importance of comparative school performance measurements for quality control and quality development of schools and school systems]. *Leistungsmessungen in Schulen*, 323–335 [in German].
25. L.L. Volynets, A.P. Dzhurylo, H.S. Yehorov, N.M. Lavrychenko, O.I. Lokshyna, B.F. Melnychenko, O.S. Orzhekhovska, O.O. Pershukova, N.V. Sheverun, O.M. Shparyk (2014). *Zabezpechennia yakosti zahalnoi serednoi osvity u providnykh krainakh Yevropy ta SSHA*. [Ensuring the quality of general secondary education in the leading countries of Europe and the United States]. KYIV: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
26. Permiakova O. H. (2005). Monitorynh yakosti osvity Frantsii u konteksti mizhnarodnykh doslidzhen. [Monitoring the quality of education in France in the context of international research]. Retrieved from: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_1/.../permyakova.pdf [in Ukrainian].
27. Durdas A. (2017). Vyshcha osvita Frantsii v konteksti suchasnykh yevrointehratsiinykh protsesiv. [French higher education in the context of modern European integration processes]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. Seriya: Pedahohichni nauky*, 1–2 (5051), 132–137 [in Ukrainian].
28. Zavhorodnia T.K. (2020). Zarubizhnyi dosvid monitorynhu yakosti vyshchoi osvity v doslidzhenniakh vitchyznianskykh naukovtsiv. [Foreign experience in monitoring the quality of higher education in the research of domestic scientists]. *Pedahohichniy almanakh*. 45, 165–171 [in Ukrainian].
29. Sbruievoi A.A. (Ed.). (2019). *Formuvannia yevropeiskoho vymiru zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v konteksti internatsionalizatsii osvitnoho prostoru*. [Formation of the European dimension of quality assurance in higher education in the context of internationalization of the educational space]. SUMY: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].
30. Batechko N. (2017). Yakist vyshchoi osvity v konteksti synerhii naukovykh pidkhodiv. [Quality of higher education in the context of synergy of scientific approaches]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*, 3–4, 12–19 [in Ukrainian].